

Co můžeme čekat od Světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu

Ve chvíli, kdy vzniká tato stať, zbývá do zahájení Světového summitu o udržitelném rozvoji (WSSD) v Johannesburgu 8 měsíců a oficiální příprava ještě nebyla prakticky zahájena. Ano, máme příslušné rezoluce Valného shromáždění OSN, máme místo a termín konání, známe výsledky ministerských a dalších zasedání v různých regionech světa, víme o mohutném proudu mimovládních aktivit, víme o očekáváních, která jsou se summitem spojována. Ale vlastní summit je nadále obestřen mlhou – nevíme s jistotou, kdo se ho zúčastní (nadále jediným jistým vrcholným účastníkem je britský premiér T. Blair), jaké dokumenty budou sjednávány a na základě čeho, nevíme s jistotou, jaké budou jeho výstupy. V tom se situace dosti podstatně liší od přípravy Ria, kdy 8 měsíců před konferencí měla Agenda 21 velmi jasné kontury.

Tato mlha se, samozřejmě, může poměrně brzy – alespoň částečně – rozptýlit, neboť na první pololetí r. 2002 jsou v rychlém sledu plánována tři zasedání přípravného výboru (přelom ledna a února, přelom března a dubna, přelom května a června) a větší jasno může být již v době, kdy se tato rozvaha dostane ke čtenářům. Také proto se omezím jen na spíše obecnější komentáře. Na úvod však nelze jinak než konstatovat, že úspěch summitu může být dosavadní "oddalovací" taktikou a vyčkávaním na výsledky různých dílčích přípravných aktivit do jisté míry ohrožen. Ne vždy se totiž při globálních jednáních o choulostivých tématech podaří nalézt přijatelné kompromisy během několika měsíců.

To, co v této chvíli o summitu víme, je následující: bude se konat v jihoafrickém Johannesburgu ve dnech 26. 8. – 4. 9. 2002 a jeho základním cílem bude jednak vyhodnotit po 10 letech realizaci závěrů Konference OSN o životním prostředí a rozvoji z r. 1992 (Rio de Janeiro), jednak nasměrovat další úsilí o prosazení udržitelného rozvoje. Jak název napovídá, předpokládá se – podobně jako v Riu – účast hlav států či předsedů vlád. Vedle plenárních zasedání bude v rámci summitu organizována řada "partnerských akcí" (Agenda 21 identifikuje 9 "hlavních skupin" partnerů z nevládní sféry) a interaktivních "kulatých stolů". Výsledkem WSSD by měly být dva typy dokumentů – 1. dokumenty negocio-

vané mezi vládami a 2. dokumenty, nevyžadující konsenzuální přijetí. U prvního typu půjde nejspíše o stručnou politickou deklaraci a dále o dokumenty vyvozující závěry z hodnocení realizace Agendy 21 a určující oblasti budoucího směřování. Druhý typ bude nejspíše jakýmsi kompendiem iniciativ a závazků jednotlivých vlád či jejich skupin, a také mimovládních aktérů. Žádný z těchto dokumentů zatím neexistuje ani v zárodečné podobě.

O tom, zda WSSD skončí úspěchem, se rozhodne v nejbližších 5 měsících. Konstelace hvězd není přitom zrovna příznivá. Stín na přípravu summitu vrhají například teroristické útoky na USA z loňského září: kvůli nim se mění – alespoň krátkodobě – priority mezinárodní spolupráce, kvůli nim se zvyšují náklady na pořádání akce a naopak část fondů, určených na podporu udržitelného rozvoje se přelévá jinde, kvůli nim byl dodatečně změněn termín summitu ve snaze vyhnout se zlověstnému souběhu jeho závěrečného dne (původně 11. září 2002) s prvním výročím teroristického útoku. To vše za situace, kdy se již několik let nijak nezvyšuje ochota donorských zemí rozšiřovat oficiální rozvojovou pomoc, což je ze strany rozvojových zemí vnímáno jako frapantní porušení závazků z Ria a jako nenaplnění jednoho z klíčových předpokladů pro nastoupení cesty k udržitelnému rozvoji v globálním měřítku. Naděje, že dojde k nějakému obratu je – také vzhledem k momentálnímu propadu globální ekonomiky – prakticky nulová, a tak nezbyvá než doufat, že se otázka financování udržitelného rozvoje nestane vitanou záminkou k ochromení přípravy a průběhu WSSD. Mnohé v tomto směru může napovědět *Mezinárodní konference o financování pro rozvoj*, která se uskuteční ve dnech 18. – 22. 3. 2002 v mexickém Monterrey.

Naděje, že se hodnocení dosavadní realizace Agendy 21 nevymkne z rámce a nestane se příležitostí k destruktivnímu vzájemnému obviňování mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi, je podle mého soudu reálná. Dosavadní konzultace v tomto směru naznačují určitou míru shody: mnohé se podařilo a bylo dosaženo značného pokroku, celkově však implementace závěrů Ria zůstává za očekáváním a svět se nadále nijak nepřibližuje

k udržitelnému rozvoji. Vyvážené a široce akceptovatelné hodnocení představuje například nedávno publikovaná zpráva generálního tajemníka OSN Kofi Annana *Implementing Agenda 21* (lze ji, stejně jako mnoho dalších dokumentů, nalézt na <http://www.johannesburgsummit.org>). Rozdíly mezi zeměmi či jejich skupinami při hodnocení jsou, přirozeně, v akcentech na úspěchy či neúspěchy (více ze strany rozvojových zemí s hlavním důrazem na neadekvátní rozvojovou pomoc a neadekvátní "transfer technologií"), důležité však je to, že celá oblast hodnocení realizace Agendy 21 se nejeví jako zásadně sporná a s nejvyšší pravděpodobností nebude předmětem negociací. "Čo bolo, to bolo..." – teď je důležitější soustředit se na to, co má být. Stejně tak si nikdo nepřeje "re-negociovat" Agendu 21, která zůstává základem i pro budoucí úsilí o dosažení udržitelného rozvoje: "Starým zákonem", k němuž se nyní hledá zákon "nový" (popřípadě Korán či Talmud, nejlépe však jejich syntéza).

Další oblastí všeobecné shody se zdá být poukaz na obecnější trendy a změny ve světě od r. 1992 (politické změny, globalizace, role soukromého sektoru a nevládního sektoru obecně) a na změny v samotném chápání koncepce udržitelného rozvoje – od zpočátku poněkud jednostranně environmentálního ladění k rovnováze všech tří "pilířů": environmentálního, ekonomického a sociálního. Mnozí se v této souvislosti nejspíše dokáží shodnout i na tom, že stávající institucionální uspořádání – ať již na národní, regionální či globální úrovni – není na toto pojetí udržitelného rozvoje připraveno a řádně nastaveno.

Úsilí o nasměrování dalších aktivit k prosazování udržitelného rozvoje, a tedy i hlavní negociovaný dokument summitu, předjímá již zmíněná zpráva Kofi Annana. Ta vymezuje následujících 10 okruhů:

- Globalizace, která podporuje udržitelný rozvoj,
- Odstranění chudoby a udržitelné živobytí,
- Změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby,
- Zlepšování zdraví prostřednictvím udržitelného rozvoje,
- Přístup k energii a energetická efektivnost,
- Udržitelné spravování ekosystémů a biodiverzity,
- Hospodaření se světovými sladkovodními zdroji,
- Finance a transfer technologií,
- Iniciativy pro udržitelný rozvoj Afriky,
- Posílení systému mezinárodních řídicích struktur pro udržitelný rozvoj.

Těchto 10 "klastřů", v nichž se sbíhají a slévají programové okruhy vytyčené Agendou 21 s novějšími podněty, není jistě konečným obrazem závěrečného dokumentu WSSD. Můžeme v nich ale spatřovat alespoň jeho zárodky. Mimo těchto 10 okruhů zaznívá totiž silné volání

pouze po samostatném okruhu, který by se věnoval oceánům, mořím a pobřežním ekosystémům.

Vedle financí a dalších "prostředků realizace" bude důležitým klíčem k úspěchu WSSD způsob, jakým se podaří projednat otázku institucionálního uspořádání. Jakkoli prakticky všichni cítí, že dosavadní institucionální struktury jsou pro prosazení udržitelného rozvoje nedostatečné, prostor pro změnu v této oblasti je již dnes předmětem ostrých bojů. V OSN se změny mohou týkat statutu a mandátu CSD (Komise pro udržitelný rozvoj) a v lepším případě celé oblasti působnosti Hospodářské a sociální rady OSN (následné aktivity velkých rozvojových konferencí z 90. let, překrývající se mandáty funkčních komisí a dalších orgánů apod.) a odpovídajících struktur sekretariátu OSN. Zdá se, že značné oblibě se dále těší návrhy na transformaci regionálních komisí OSN, z nichž by se mohly stát regionální komise OSN pro udržitelný rozvoj. Mezi ještě radikálnější návrhy patří přeměna UNDP na *Program OSN pro udržitelný rozvoj*, sloučení Komise pro sociální rozvoj s Komisí pro udržitelný rozvoj apod. Ve hře je také reformní proces probíhající na půdě UNEP a usilující o posílení *international environmental governance* včetně rozšíření mandátu samotného UNEP a zlepšení jeho finanční situace. Některé návrhy ukazují i na další mezinárodní organizace, nevylučuje Světovou banku a Světovou obchodní organizaci, regionální rozvojové banky apod. Ale také v této sféře práce teprve začíná a na přípravu hlubších změn může být prostě pozdě.

* * *

Co tedy můžeme očekávat od Světového summitu o udržitelném rozvoji? V této chvíli prakticky cokoli. WSSD ještě stále může být úspěchem v podobě osobní účasti mnoha desítek hlav států, silné politické deklarace stanovující, že *udržitelný musí být jediným a neodmyslitelným adjektivem pojmu rozvoj*, a jasného programového vytyčení dalšího směřování světa k takovému rozvoji podloženého stovkami konkrétních iniciativ a závazků.

Zcela absurdní není ale ani představa fiaska, kdy v nejčernějším z možných scénářů summit (bez hlav států) přispěje k rozevření propasti mezi "Severem" a "Jihem", resp. k prohloubení vzájemné nedůvěry mezi různými skupinami zemí, a odsune samu koncepci udržitelného rozvoje mezi historické kuriozity dříve, než mohla být plně rozvinutá (a pochopena). Osobně verím, že skutečnost bude mít mnohem blíže k prvnímu z uvedených scénářů.

Jan Kára

RNDr. Jan Kára, Stálá misie ČR pri OSN, New York
E-mail: Jan_Kara@hotmail.com